

برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اکوتوریسم روستایی (مطالعه موردی: روستای ایستگاه بیشه)

رضا سپهوند* - دانشیار دانشکده مدیریت، دانشگاه لرستان
محمد جعفری - استادیار اقتصاد، دانشگاه لرستان
لیلا سپهوند - کارشناس ارشد برنامه‌ریزی و مدیریت محیط زیست دانشگاه تهران
امین احمدی - کارشناس ارشد مدیریت دولتی

تأیید نهایی: ۱۳۹۵/۰۹/۲۸

پذیرش مقاله: ۱۳۹۲/۰۵/۲۸

چکیده

امروزه، گردشگری از مسائل مهم و مؤثر اقتصادی و از عوامل برجسته ارتباط اجتماعی و فرهنگی در جوامع است. ایستگاه بیشه یکی از روستاهای استان لرستان است که قابلیت‌های زیادی برای گسترش اکوتوریسم دارد. در این روستا با وجود پتانسیل‌های بالقوه از نظر محیط طبیعی به‌منظور جذب گردشگر، برنامه‌ریزی اصولی برای گردشگری صورت نگرفته است تا بتوان علاوه بر ایجاد اشتغال، توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روستا را فراهم کرد. هدف این مقاله، دستیابی به راهبردهای توسعه اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه است که با به‌کارگیری فرایند برنامه‌ریزی راهبردی با استفاده از دیدگاه‌های سه گروه مردم، گردشگران و مسئولان به‌وسیله پرسشنامه صورت گرفته است. این پژوهش به‌صورت پیمایشی، و روش نمونه‌گیری آن به‌صورت تصادفی است. نتایج نهایی آن نیز نشان می‌دهد از دیدگاه هر سه گروه، در میان راهبردهای بازنگری، راهبرد تدوین قوانین و مقررات ویژه، استفاده بهینه از جاذبه‌ها و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع در روستا با هدف جذب هرچه بیشتر گردشگران و در راستای آن جلوگیری از نابودی محیط طبیعی و جذاب روستا به‌ترتیب با جمع نمره جذابیت ۱/۴۵، ۱/۴۷، ۱/۵۱ بهترین راهبرد بیان شده است. این راهبرد در میان راهبردهای رقابتی/تهاجمی از دیدگاه هر سه گروه، راهبردی با عنوان ایجاد نمایشگاه‌های جهانگردی به‌منظور نمایش انواع مختلف جغرافیای فرهنگی نظیر انواع صنایع دستی، هنر، پوشش محلی، انواع غذاها، موسیقی، آداب و رسوم و جشن‌های محلی روستا به‌ترتیب با جمع نمره جذابیت ۱/۳۵، ۱/۳۷، ۱/۳۸ به‌عنوان بهترین راهبرد شناخته شده است.

واژه‌های کلیدی: اکوتوریسم روستایی، برنامه‌ریزی راهبردی، توسعه روستایی، تجزیه و تحلیل SWOT، روستای ایستگاه بیشه.

مقدمه

دستیابی به توسعه پایدار در گرو توجه به ارکان اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی در یک جامعه است. در این بین، گردشگری فعالیتی اثرگذار بر تمامی ارکان توسعه و پیش از گذشته نیازمند مطالعه است. پیچیدگی و تراکم موجود در زندگی‌های شهری، توجه عده زیادی از مردم را به طبیعت جلب می‌کند و مناطقی که توان‌های طبیعی ارزشمندتری دارند، بیشتر مدنظر قرار می‌گیرند. به این ترتیب، جریان‌های گردشگری به‌منظور بهره‌برداری از آرامش و زیبایی طبیعت، به آن سمت شکل می‌گیرد (علیزاده، ۱۳۸۲: ۵۵). در این بین، توریسم اشکال مختلفی دارد که با توجه به شرایط محیطی متفاوت است (کاتر^۱، ۲۰۰۰: ۴۳). اعتقاد بر این است که گردشگری فعالیتی سبز است که به‌دلیل همین ویژگی، زبانی به محیط زیست وارد نمی‌کند (ئدینگتون^۲، ۱۹۹۶: ۴۳).

روستاها به‌دلیل داشتن شرایط و موقعیت طبیعی و تاریخی، مناطق ییلاقی با چشم‌انداز زیبا، باغ‌های سرسبز، ویژگی‌های زیست‌محیطی، ارتفاعات، توپوگرافی زیبا و توجه به مناظر طبیعی و نقاط دیدنی، با برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح همراه با سرمایه‌گذاری مناسب زمینه را برای توسعه اکوتوریسم روستایی فراهم می‌کنند که از مهم‌ترین رویکردهای اقتصاد گردشگری در راستای بهره‌وری بهینه و پایدار از منابع طبیعی و زیست‌بوم روستایی به‌شمار می‌رود. گفتنی است پاسداشت و نگهداشت محیط زیست و منابع طبیعی از مهم‌ترین محورها و مؤلفه‌های این محیط است (بمانیان و دیگران، ۱۳۸۸: ۷۱). در ابعاد اجتماعی نیز ورود گردشگران به مناطق روستایی، سبب ارتباطات مردم بومی با این افراد و تأثیرگذاری بیشتر در رشد و ارتقای فرهنگی و اجتماعی، افزایش سطح سواد و افزایش سطح مشارکت می‌شود (سئل^۳، ۱۹۹۷: ۸۱). تداوم استقرار افراد در روستاها به‌منزله حفظ سرچشمه‌های اقتصاد، تمدن و فرهنگ یک جامعه است (صالح^۴، ۲۰۰۲: ۳۵). دستیابی به توسعه پایدار به‌دلیل اهمیت آن و تأثیرات بالقوه مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و زیست-محیطی بدون برنامه‌ریزی امکان‌پذیر و دست‌یافتنی نخواهد بود (خاکساری، ۱۳۸۲: ۵۲). تجربه نشان داده است با توسعه گردشگری، به‌طور اتفاقی و بدون وجود برنامه‌ریزی و راهبرد مشکلات زیست‌محیطی و اجتماعی متعددی آشکار، و در درازمدت معضلات گردشگری بیشتر از فواید آن می‌شود (رنجریان و زاهدی، ۱۳۷۹: ۷۳). در شرایط کنونی جهان، دیگر نمی‌توان با اتکا به شیوه‌های سنتی با بحران‌ها و دشواری‌ها مقابله کرد و راه‌حل‌های عقلایی برای گذر از آن‌ها یافت؛ از این‌رو بهره‌گیری از طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی راهبردی (کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت) ضرورت دارد. طرح‌ریزی راهبردی که حاوی تصمیمات راهبردی است، اصولاً برای رسیدن و ارائه راهکار کلان و به‌دنبال آن تدوین برنامه دقیق برای رسیدن به اهداف راهبردی انجام می‌شود (صنعتی، ۱۳۸۱: ۲۱۲).

گفتنی است برنامه‌ریزی راهبردی از پیشروترین شیوه‌های برنامه‌ریزی در سال‌های اخیر، و از مهم‌ترین ارکان مدیریت است که زمان حال سیستم را به آینده آن پیوند می‌دهد (هوفر^۵، ۲۰۰۶: ۴۳). همچنین به‌واسطه شناخت بهتری که از محیط به‌دست می‌دهد سیستم را در بهبود عملکرد یاری می‌کند (کراوس و دیگران^۶، ۲۰۰۶: ۳۳۶). برنامه‌ریزی راهبردی یکی از راه‌های مهم حمایتی برای تصمیم‌گیری و استفاده‌های مشترک در تحلیل سامانمند عوامل داخلی و خارجی محیط است که با تعریف قوت‌ها و ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای سیستم راهبردهایی را بر مبنای استفاده از فرصت‌ها، از بین بردن ضعف‌ها و مقابله با تهدیدها می‌سازد (بدری و نعمتی، ۱۳۸۸: ۷۲-۷۳). در این بین، سازمان‌ها بر روی برنامه‌ریزی راهبردی با هدف توسعه برنامه‌ها و تغییرات بلندمدتشان به‌منظور بهبود جایگاه رقابتی خود تأکید دارند (ترووسکی^۷، ۲۰۰۲: ۷۰).

1. Cater
2. Eadington
3. slee
4. Saleh
5. Hofer
6. Kraus et al
7. Turowski

باید توجه داشت که تفکر راهبردی رویکردی مبتنی بر اصول راهبرد است (سلوتسکی^۱، ۱۹۹۶: ۷۵) که در آن راه‌پرداز دید و افق فکری یک‌بعدی ندارد، به کل سیستم توجه می‌کند و نفوذپذیری، محیط و تعامل میان اجزای آن را می‌بیند (کریتن^۲، ۱۹۸۹: ۷۲). برنامه‌ریزی راهبردی در توسعه اکوتوریسم روستاها نیز با توجه به شرایط بی‌ثباتی موجود در این بخش کاربرد دارد.

با اینکه روستای ایستگاه بیشه از نظر محیط طبیعی، پتانسیل‌های بالقوه‌ای برای جذب گردشگر دارد، برنامه‌ریزی اصولی برای گردشگری آن صورت نگرفته است. برای مثال می‌توان از پتانسیل زیاد رودخانه سزار، آبشار بیشه و چشمه بیشه در تعریف ورزش‌های آبی و ماهیگیری استفاده کرد که تاکنون صورت نگرفته است. همچنین می‌توان به مسیر دسترسی جاذبه‌ها برای گردشگران اشاره کرد که همچنان ناهموار است. شناخت، برنامه‌ریزی و توجه به قابلیت‌های اکوتوریستی روستای ایستگاه بیشه سبب جذب طبیعت‌گردان و ارتقای سطح اقتصاد روستایی با ایجاد اشتغال و درآمد مناسب می‌شود و به توزیع درآمد در این روستا کمک می‌کند. از فواید و ارزش‌های این پژوهش ارتقای سطح اکوتوریسم روستاست که این امر با توجه به محرومیت‌های اقتصادی ایستگاه بیشه، برای رفع محرومیت‌ها و توسعه پایدار آن مؤثر است. این پژوهش گذشته از اینکه راهکارها و راهنمایی‌های مفیدی برای برنامه‌ریزی اکوتوریستی روستای مدنظر دارد، در غنی‌تر شدن ادبیات و ارتقای آموزش‌های اکوتوریستی و معرفی فرهنگ و جاذبه‌های اکوتوریستی این روستا مؤثر است.

مبانی نظری

تاکنون پژوهش‌های متعددی با رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی و کاربرد SWOT^۳ در برنامه‌ریزی طبیعت‌گردی انجام شده است که به نمونه‌هایی از آن‌ها اشاره می‌شود.

فرخیان و دیگران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «تدوین راهبردهای توسعه صنعت اکوتوریسم تالاب بین‌المللی شادگان براساس فن SWOT» دریافتند که به‌منظور توسعه اکوتوریسم تالاب مورد نظر باید مجموعه‌ای از راهبردهای تدافعی مدنظر قرار بگیرد. در این بین، براساس ماتریس QSPM، راهبرد تدوین برنامه‌های خاص برای معرفی جاذبه‌های گردشگری تالاب مهم‌ترین راهبرد تدافعی قلمداد می‌شود.

اسماعیل‌زاده و اسماعیل‌زاده (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «انتخاب راهبرد بهینه توسعه گردشگری با استفاده از مدل راهبردی SWOT (مطالعه موردی: شهر مراغه)» به این نتیجه رسیدند که با توجه به آسیب‌پذیری زیاد منطقه از نظر تهدیدها (امتیاز ۱/۸۷۲) و بالابودن قوت‌ها (امتیاز ۲/۱۵۱) در بخش گردشگری در شهر مراغه، راهبرد منتج از راهبرد SWOT راهبرد تنوع (ST) است.

موحد و دیگران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «راهبردهای توسعه اکوتوریسم استان کردستان با استفاده از مدل SWOT و QSPM» با استفاده از ماتریس ارزیابی داخلی دریافتند که قوت‌ها از ضعف‌ها کمتر است؛ یعنی مدیریت فعالیت‌های اکوتوریسم از نظر عوامل درونی ضعف دارد. همچنین با تحلیل ماتریس ارزیابی خارجی به این نتیجه رسیدند که می‌توان با تقویت فرصت‌ها در مقابل تهدیدها، واکنش راهبردی مناسبی نشان داد.

سقای و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری در پارک خورشید مشهد»، با استفاده از ماتریس SWOT به شناسایی قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای این منطقه برای توسعه گردشگری پرداختند و دریافتند که برای این امر باید ضعف‌هایی مانند کمبود فضای کافی و در دسترس برای توسعه و گسترش

1. Slywotssky

2. Keritne

3. Strengths-Weakness- Opportunities- Threats (SWOT) Matrix

فضاهای مورد نیاز گردشگران، نبود فضاهای ویژه و مناسب برای پذیرش گردشگران و کوه‌نوردان و نبود هرگونه مراکز پذیرایی را برای گردشگران برطرف کرد.

حجازی‌زاده و دیگران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «شناخت نقاط قوت و ضعف توسعه گردشگری روستایی (مطالعه موردی: اکوموزه روستایی ایبانه-اصفهان)» به این نتیجه رسیدند که توانمندسازی گروه‌های روستایی، افزایش آگاهی اجتماعی و گسترش مشارکت همراه با تدارک مدیریت راهبردی در ایجاد اکوموزه روستا و توسعه گردشگری در روستای ایبانه مؤثر است.

پورجعفر و دیگران (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «فراتحلیلی از ارزیابی رویکردهای توسعه گردشگری روستایی با تأکید بر تحلیل عوامل راهبردی (SWOT) دریافتند که رویکرد راهبردی در رویه تحلیل عوامل راهبردی (SWOT) با نگاهی همه‌جانبه و انعطاف‌پذیر به متغیرها و مؤلفه‌های گردشگری روستایی، سبب فراهم کردن بیشینه کارآمدی در حوزه برنامه‌ریزی، طرح‌ریزی و اجرا در توسعه گردشگری روستایی می‌شود که باید در ساختار فعلی اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و سیاستی ایران ارزیابی شود.

علی موحد و کهزادی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری استان کردستان با استفاده از مدل SWOT» ظرفیت‌های توسعه گردشگری در این استان را بررسی کردند و دریافتند که وجود جاذبه‌های طبیعی زیبا، بازارچه‌های مرزی و تمایل عمومی به توسعه گردشگری از مهم‌ترین قوت‌ها و افزایش تمایل به گردشگری خرید، فعالیت‌های گردشگری و به‌ویژه فعالیت‌های اکوتوریستی و پیوندهای فرهنگی نزدیک کردهای اقلیم خودمختار کردستان عراق با کردهای کردستان ایران است. همچنین تمایل آن‌ها به بازدید از استان کردستان را به دلیل داشتن انواع جاذبه‌های گردشگری به‌عنوان مهم‌ترین فرصت‌های گردشگری استان نشان می‌دهد.

میرسنجری (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان «راهبرد اکوتوریسم بر پایه توسعه پایدار»، اکوتوریسم را یکی از پرجاذبه‌ترین و پرمنفعت‌ترین علوم وابسته به منابع طبیعی و محیط زیست معرفی، و عوامل لازم را برای دستیابی به اکوتوریسم پایدار و سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی اکوتوریسم بررسی می‌کند.

ژانگ^۱ (۲۰۱۲) در پژوهشی با عنوان «راهبردهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT» به راهبردهای توسعه گردشگری روستای سوژو در کشور چین پرداخته و با تأکید بر ترکیب منابع داخلی و خارجی و مزایا و ضعف‌های روستای مورد مطالعه، راهبرد توسعه پایدار گردشگری این روستا را تدوین کرده است.

دلاتورا^۲ و دیگران (۲۰۱۲) در پژوهش «گردشگری روستایی به‌عنوان گزینه‌ای برای توسعه مناطق روستایی و اشتغال‌زایی» بررسی روند توسعه گردشگری روستایی را در اسپانیا و یافتن مدل پیش‌بینی تقاضای گردشگران روستایی در کوتاه‌مدت و میان‌مدت با استفاده از مدل باکس جنکینز بررسی، و براساس آن مدل اشتغال‌زایی گردشگری روستایی را استخراج کردند.

محمدی ده‌چشمه (۱۳۸۷) با استفاده از فن SWOT به ارزیابی و امکان‌سنجی توان‌های اکوتوریستی استان چهارمحال و بختیاری پرداخته است.

افتخاری و دیگران (۱۳۸۴) در مقاله‌ای با عنوان «راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT در دهستان لواسان کوچک» قوت‌ها و ضعف‌ها، تهدیدها و فرصت‌ها را بررسی کردند و درنهایت راهکارهایی برای توسعه گردشگری در این منطقه پیشنهاد دادند.

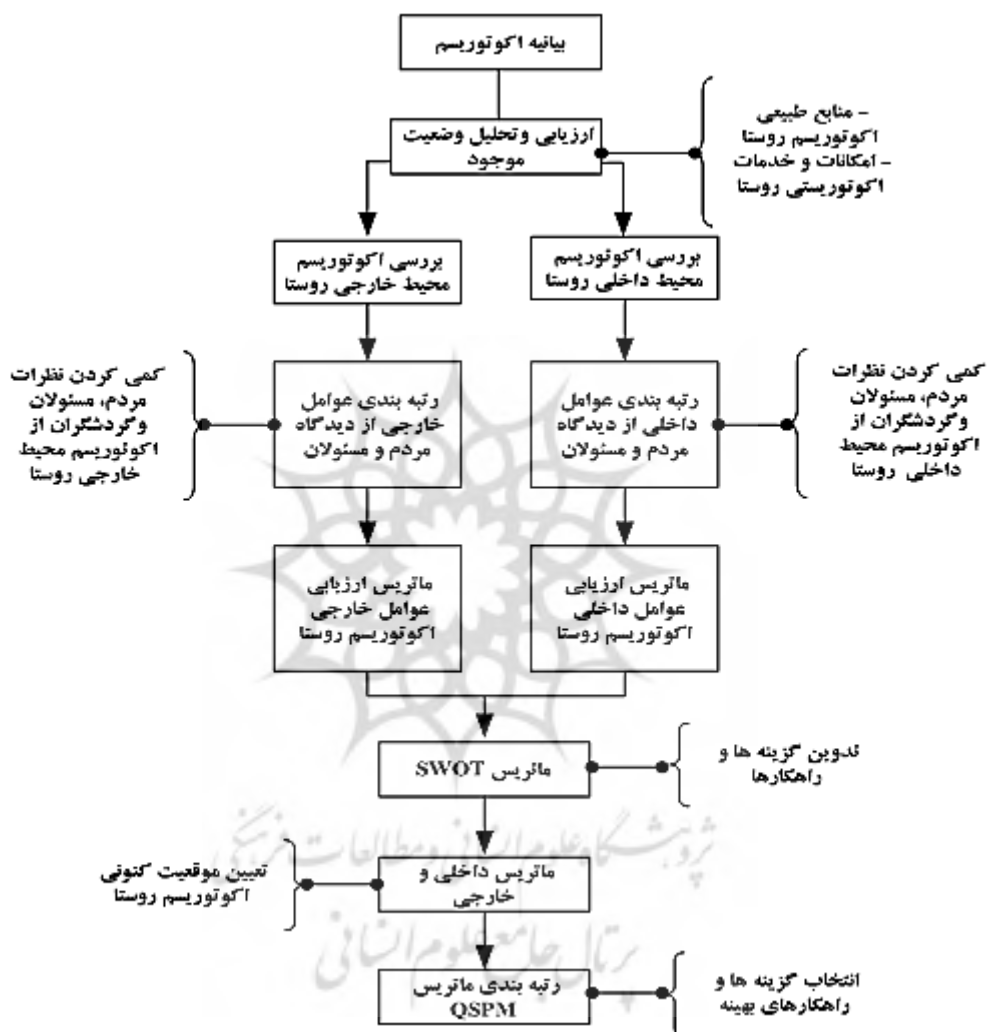
نوحه‌گر و دیگران (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی قابلیت‌های طبیعت‌گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل

1. Zhang

2. De la Torre

مدیریت راهبرد SWOT» راهبردهایی را برای رونق و بهبود عملکرد مدیریت طبیعت‌گردی منطقه مورد مطالعه ارائه دادند.

فنتنل^۱ (۱۹۹۹) اکوتوریسم در تگزاس و انواع جاذبه‌های اکوتوریستی و چگونگی توسعه منطقه‌ای را بررسی کرد. نیا^۲ (۲۰۱۰) نیز در پژوهشی به بررسی توسعه توریسم روستایی به‌عنوان راهبردی جایگزین در کاهش فقر در مناطق حفاظت‌شده پرداخت.

شکل ۱. مراحل اجرای برنامه‌ریزی راهبردی روستای ایستگاه بیشه

منبع: نگارندگان

روش پژوهش

در این پژوهش، جاذبه‌ها، امکانات و خدمات گردشگری در روستای ایستگاه بیشه با توجه به منابع و اطلاعات اسنادی موجود و مطالعه میدانی شناسایی شده است. در ادامه نیز با بررسی محیط داخلی و خارجی، فهرستی از قوت‌ها و ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای اکوتوریسم روستا شناخته شده است. سپس با نظرخواهی از مردم، گردشگران و مسئولان از طریق پرسشنامه همراه با مصاحبه حضوری هدفمند، به این عوامل وزن داده و با تنظیم عوامل راهبردی داخلی و خارجی (مبنا و

1. Fennell

2. Neba

پایه در تدوین استراتژی) ماتریس SWOT استخراج و راهبردها تدوین شده است. در ماتریس داخلی و خارجی نیز موقعیت اکوتوریسم روستا در وضع موجود مشخص و با تشکیل ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی، راهبردی اولویت‌بندی و در پایان راهبردهای نهایی توسعه اکوتوریسم روستا مشخص شده است. جامعه آماری این پژوهش را سه گروه مردم روستا با تعداد ۱۲۷ نفر شامل ۱۴۰ نفر از گردشگران و ۴۴ نفر از مسئولان تشکیل دادند که به صورت تصادفی با استفاده از روش نمونه‌گیری کوکران انتخاب شدند. زمان اجرای پژوهش نیز در ۱۵ روز ابتدای فروردین‌ماه سال ۱۳۸۹ بوده است.

معرفی روستای ایستگاه بیشه

روستای ایستگاه بیشه در استان لرستان، شهرستان خرم‌آباد، بخش پاپی و در دهستان سپیددشت در مختصات جغرافیایی ۴۸-۵۲ طول شرقی و ۲۰-۳۳ عرض شمالی قرار دارد. بنابر نتایج سرشماری نفوس و مسکن مرکز آمار ایران، این روستا در سال ۱۳۸۵، ۱۵۰۰ نفر جمعیت داشت که براساس همین آمار، نرخ اشتغال روستا ۸۸/۸۸ درصد، نرخ بیکاری ۱۱/۱۱ و نرخ باسوادی روستا ۷۸/۷۶ درصد محاسبه شده بود (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵).

میانگین دمای روستا در طول سال، ۱۶/۸ درجه سانتی‌گراد و میانگین بارش سالیانه ۵۰۶ میلی‌متر است. جاذبه‌های فراوان این روستا عبارت است از:

۱. اقلیم روستای ایستگاه بیشه که از نوع سرد کوهستانی است و زمستان‌های پربرف و بسیار سرد و تابستان‌های معتدل دارد.

۲. آبشار بیشه از زیباترین آبشارهای کشور با شهرت ملی است که حواشی سرسبز و بسیار زیبایی دارد و یکی از بهترین فضاهای تفریحی روستا محسوب می‌شود.

۳. رودخانه سزار که حواشی آن از گل‌ها و گیاهان خودرو و درختان بلند قامت پوشیده شده و در فصول بهار و تابستان فضای مناسبی برای گذراندن اوقات فراغت مردم منطقه و گردشگرانی است که از مناطق پیرامون به این منطقه سفر می‌کنند.

۴. استخر پرورش ماهی که از مراکز دیدنی و جالب روستاست که در دو کیلومتری آن قرار دارد و یکی از منابع مهم درآمدی مردم این روستا به‌شمار می‌رود.

۵. کوه گفه در شمال روستای ایستگاه بیشه و ۸ کیلومتری آن است که دنباله رشته‌کوه‌های زاگرس، و راه دسترسی به آن بسیار صعب‌العبور است. همچنین هیچ امکانات تفریحی در آن وجود ندارد و ارتفاعات آن از درختان بلوط و سپیدار پوشیده است.

۶. اطراف روستای ایستگاه بیشه را ارتفاعات جنگلی زاگرس فراگرفته که پوشش جنگلی بلوط در آن مناظری اعجاب‌انگیز را خلق کرده است؛ تا آنجا که می‌توان گفت این جنگل‌ها پس از جنگل‌های شمال جذاب‌ترین مناظر جنگلی کشور هستند. علاوه بر ارتفاعات، وجود دره‌ها با آب‌وهوای مفرح از دیگر منابع مهم گردشگری در منطقه محسوب می‌شود.

۷. چشمه بیشه که در شمال غرب ریل راه‌آهن واقع شده است از کوه‌های اطراف سرچشمه می‌گیرد و پس از سرازیر شدن، به رودخانه سزار و به سد دز می‌ریزد. این چشمه کاملاً دائمی و پرآب، و منبع تأمین آب آشامیدنی روستاست.

۸. روستای ایستگاه بیشه در مسیر بیلاق-قشلاق عشایری قرار دارد که از سمت خوزستان می‌آیند و به طرف شهرستان الیگودرز حرکت می‌کنند. زندگی عشایر همراه با رسومات خاص خود از جاذبه‌هایی است که در مسیر کوچ این روستا مشاهده می‌شود.

۹. بازارچه محلی یکی از مراکز دیدنی و جالب روستاست که در آن انواع تولیدات روستا از قبیل صنایع دستی، لبنیات و محصولات باغی به فروش می‌رسد. انواع صنایع دستی، هنر، پوشش محلی، انواع غذاها، موسیقی، آداب و رسوم و جشن‌های محلی روستا را می‌توان از سایر جاذبه‌های روستا به‌شمار آورد. روستای ایستگاه بیشه، به دلیل قرار داشتن در مسیر راه‌آهن سراسری تهران-خوزستان و دسترسی آسان و سایر موارد گفته‌شده، موقعیت مطلوبی برای جذب گردشگر دارد. در این بین، یکی از مهم‌ترین مناطقی که از نظر تفریحی شباهت بسیاری با روستای اکوتوریستی ایستگاه بیشه، و در رقابت با آن قرار دارد روستای گریت در مجاورت ایستگاه بیشه است که به دلیل داشتن آبشار بسیار زیبای گریت، یکی از مناطق تفریحی مهم در استان لرستان محسوب می‌شود.

عکس ۲. نمایی از آبشار بیشه
منبع: سپهوند، ۱۳۸۹

عکس ۱. نمایی از دید و منظر روستای ایستگاه بیشه
منبع: سپهوند، ۱۳۸۹

بحث و یافته‌ها

بررسی اکوتوریسم محیط داخلی و خارجی روستای ایستگاه بیشه

هدف این مرحله سنجش اکوتوریسم محیط داخلی و خارجی روستای ایستگاه بیشه برای شناسایی ضعف‌ها و قوت‌ها (محیط داخلی) و فرصت‌ها و تهدیدها (محیط خارجی) در این بخش است. به‌منظور دستیابی به اهداف ذکرشده، در ابتدا با توجه به نقشه‌ها، منابع و اطلاعات اسنادی موجود و مطالعه میدانی، جاذبه‌ها، امکانات و خدمات گردشگری، فهرستی از قوت‌ها و ضعف‌ها، و فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی می‌شود.

برای تهیه و آماده‌کردن پرسشنامه از مجموعه عوامل و معیارهای SWOT که در بالا بیان شد، استفاده شده، و این پرسشنامه در بین سه گروه مردم، مسئولان و گردشگران به‌منظور وزن‌دهی و اولویت‌سنجی توزیع، قرار داده شده است سپس اطلاعات و داده‌های گردآوری‌شده برحسب مجموع وزن‌های به‌دست‌آمده، همچنین میانگین رتبه‌ای این وزن‌ها و وزن نسبی آن‌ها تجزیه و تحلیل و محاسبه شده و به‌منظور استفاده از آن‌ها در برنامه‌ریزی راهبردی اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه به‌کار رفته است. وزن‌های نهایی، میانگین رتبه‌ای و وزن نسبی عوامل، با نرم‌افزار SPSS محاسبه شده است.

ماتریس ارزیابی عوامل خارجی^۱ (EFE)

تعداد عوامل خارجی تعیین‌شده برای روستا پانزده عدد و دربرگیرنده مواردی است که فرصت توسعه اکوتوریسم روستا را فراهم، یا این بخش را تهدید می‌کند. به هر یک از عوامل فهرست‌شده در ماتریس عوامل خارجی وزن یا ضریب داده شده که این وزن‌ها از جدول رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی فرصت‌ها و تهدیدها از دیدگاه مردم، مسئولان و گردشگران استخراج شده است. سپس ستون‌ها را نرمالیزه کرده تا وزن‌های بین صفر تا یک برای هر عامل به‌دست بیاید و مجموع اوزان نیز

جدول ۱. ماتریس قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای (SWOT) اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه

قوت‌ها (S)	ضعف‌ها (W)
S۱: فرهنگ و آداب‌ورسوم ویژه مردم روستا به‌عنوان یک جاذبه	W۱: آلودگی منابع طبیعی ناشی از ریختن زباله‌ها و نبود سیستم دفع فاضلاب مناسب
S۲: بازدید از جاذبه‌ها بدون هیچ هزینه‌ای برای گردشگران (بازدید بدون تهیه بلیت)	W۲: آشنانبودن روستاییان و آموزش‌ندادن آن‌ها در برخورد با گردشگران
S۳: وجود جاذبه‌های طبیعی و اکوسیستم‌های ویژه (آبشار بیشه، جنگل‌های بلوط و سپیدار، رودخانه سزار، دره‌های زیبا و گونه‌های گیاهی و جانوری)	W۳: نبود مکانی برای اسکان و اتراق عشایر عبورکننده از این روستا
S۴: دسترسی آسان و مناسب به روستا برای گردشگران (راه ریلی)	W۴: نامناسب بودن و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی برای گردشگران
S۵: عبور عشایر از این روستا به‌عنوان جاذبه‌ای برای گردشگران	W۵: نامناسب بودن تأسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی برای گردشگران
S۶: وجود جاذبه‌های ورزشی و تفریحی در این روستا (کوهنوردی و شنا و...)	W۶: آلودگی هوا ناشی از سوخت قطارها و آلودگی صوتی ناشی از تردد قطارها
S۷: وجود اتاق‌های اجاره‌ای موجود در مجموعه ایستگاه راه‌آهن به‌عنوان امکانات خدماتی-اقامتی	W۷: نامناسب بودن مسیر دسترسی به جاذبه‌ها (مسیر دسترسی به آبشار بیشه و دره‌ها و...)
S۸: پوشش گیاهی متنوع (از جاذبه‌های طبیعی مهم روستا)	W۸: آلوده شدن حاشیه دره‌های موجود در مسیر عبور گردشگران ناشی از ریختن زباله‌ها
S۹: ارائه خدمات بیشتر و مطلوب‌تر به گردشگران در این منطقه در مقایسه با مناطق تفریحی رقیب (روستای گریت)	
فرصت‌ها (O)	تهدیدات (T)
O۱: تقویت تردد ریلی و طراحی ساخت واگن‌های ویژه رفت‌وآمد گردشگران و...	T۱: مهاجرت افراد بومی به‌دلیل نبود فرصت‌های شغلی
O۲: افزایش اشتغال جوانان بومی با ورود گردشگران به منطقه	T۲: افزایش جرم، اعتیاد و تغییر الگوی مصرف و سبک زندگی جوانان روستا با ورود گردشگران
O۳: افزایش توجه و حمایت مسئولان کشور به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری روستا	T۳: آلوده شدن آب رودخانه سزار و آبشار بیشه و از بین رفتن گیاهان حاشیه آن‌ها در اثر آلودگی و منقرض شدن نسل ماهی این منطقه به‌علت شکار بی‌رویه
O۴: بهبود مسیر دسترسی به جاذبه‌ها (آبشار بیشه، جنگل‌های بلوط و سپیدار، رودخانه سزار و...)	T۴: از بین رفتن فرهنگ سنتی و بومی با افزایش گردشگران و ورود سایر فرهنگ‌ها به این روستا
O۵: افزایش تأسیسات و تجهیزات ورزش‌های کوهستانی و آبی (کوهنوردی، شنا، قایق‌سواری)	T۵: افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب (روستای گریت) و افزایش تمایل گردشگران برای مسافرت به این مناطق به‌جای مسافرت به روستای ایستگاه بیشه
O۶: دسترسی آسان و بی‌خطر به روستا از طریق جاده خرم‌آباد	T۶: تخریب منازل و جاذبه‌ها به‌دست گردشگران
O۷: واقع شدن روستا در مسیر راه‌آهن سراسری تهران-اهواز	T۷: نامناسب و خطرناک بودن جاده خرم‌آباد در مقایسه با بیشه (وجود کوه و دره در دو طرف آن)

منبع: نگارندگان

یک شود. در ادامه به هریک از عوامل خارجی تأثیرگذار در توسعه اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه رتبه ۱ تا ۴ داده شده است که هدف، میزان تأثیر هریک از آن‌ها در دستیابی به توسعه اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه است. عدد ۴ نشان می‌دهد که تأثیر عامل مورد نظر در دستیابی به هدف بسیار زیاد است. عدد ۳ یعنی تأثیر از حد متوسط بالاتر، عدد ۲ یعنی تأثیر در حد متوسط و عدد ۱ نشان‌دهنده واکنش ضعیف است. این رتبه‌ها از دیدگاه هر سه گروه پاسخ‌دهنده استخراج شده است. در نهایت، وزن هر عامل در رتبه مربوط به همان عامل ضرب شد تا امتیاز کامل هر عامل به‌دست بیاید سپس امتیازهای تمامی عوامل موجود در ماتریس با یکدیگر جمع زده شد تا مجموع امتیاز نهایی عوامل خارجی مشخص شود. مجموع امتیازهای نهایی عوامل خارجی، برای اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه در ماتریس ارزیابی عوامل خارجی از دیدگاه مردم ۲/۶۷، از دیدگاه گردشگران ۲/۴۷ و از دیدگاه مسئولان ۲/۲ است. امتیازهای هر سه گروه از پاسخگویان به این معنی است که روستای ایستگاه بیشه نتوانسته از عواملی که فرصت یا موقعیت ایجاد می‌کنند، بهره برد یا از عواملی که موجب تهدید می‌شود، دوری کند.

ماتریس ارزیابی عوامل داخلی^۱ (IFE)

تعداد عوامل داخلی تأثیرگذار بر اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه پانزده تا تعیین شده که دربرگیرنده قوت‌ها و ضعف‌های اکوتوریسم این روستاست. در گام بعدی به عوامل فهرست‌شده در ماتریس عوامل داخلی ضریب (وزن) داده شده است که از صفر (بی‌اهمیت) تا ۱ (بسیار مهم)، و نشان‌دهنده اهمیت نسبی هر عامل در دستیابی به توسعه اکوتوریسم روستا (هدف) است. این وزن‌ها از جدول رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی قوت‌ها و ضعف‌ها از دیدگاه مردم، مسئولان و گردشگران استخراج شده سپس ستون نرمالیزه شده است تا وزن‌های بین صفر تا یک برای هر عامل به‌دست بیاید و مجموع اوزان نیز ۱ شود. در ادامه به هریک از عوامل داخلی که در توسعه اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه تأثیر دارد، رتبه ۱ تا ۴ داده شده است. عدد ۱ بیانگر ضعف اساسی، عدد ۲ به معنی ضعف کم، عدد ۳ نشان‌دهنده نقطه قوت و عدد ۴ به معنی قوت بسیار زیاد هریک از عوامل در توسعه اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه است. مجموع امتیازهای نهایی عوامل داخلی برای اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه از دیدگاه مردم ۲/۶۳ به‌دست آمد؛ یعنی از نظر مردم، اکوتوریسم روستا از نظر عوامل داخلی قوت دارد. مجموع نمره‌های نهایی عوامل داخلی برای اکوتوریسم روستا از دیدگاه گردشگران ۲/۴۹ و از دیدگاه مسئولان ۲/۳۷ به‌دست آمد که نشان می‌دهد اکوتوریسم روستا از دیدگاه این دو گروه از نظر عوامل داخلی ضعیف است؛ برای مثال ماتریس ارزیابی عوامل داخلی تأثیرگذار بر اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه نشان داده شده است (جدول ۲).

جدول ۲. ماتریس ارزیابی عوامل داخلی تأثیرگذار بر اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه

عوامل داخلی	مردم		گردشگران		مسئولان		جمع
	رتبه	ضریب	رتبه	ضریب	رتبه	ضریب	
S _۱	۴	۰/۰۶۵	۴	۰/۰۵۹	۳	۰/۰۴۸	۴
S _۲	۳	۰/۰۴۷	۴	۰/۰۶۳	۴	۰/۰۶۶	۳
S _۳	۴	۰/۰۷۷	۴	۰/۰۷۸	۴	۰/۰۷۳	۴
S _۴	۴	۰/۰۷۲	۴	۰/۰۷۱	۴	۰/۰۶۶	۴
S _۵	۳	۰/۰۴۹	۴	۰/۰۵۸	۳	۰/۰۵۱	۳
S _۶	۳	۰/۰۶۴	۳	۰/۰۵۵	۳	۰/۰۴۹	۳
S _۷	۳	۰/۰۶۴	۳	۰/۰۵۷	۳	۰/۰۵۳	۳
S _۸	۳	۰/۰۰۶	۳	۰/۰۵۴	۳	۰/۰۶۲	۳
S _۹	۴	۰/۰۷۶	۴	۰/۰۶۵	۴	۰/۰۶۴	۴
W _۱	۱	۰/۰۶۲	۱	۰/۰۶۱	۱	۰/۰۰۷	۱
W _۲	۲	۰/۰۰۵	۲	۰/۰۴۹	۲	۰/۰۰۶۴	۱
W _۳	۲	۰/۰۰۵	۱	۰/۰۵۳	۱	۰/۰۰۵۱	۱
W _۴	۲	۰/۰۰۵۱	۱	۰/۰۰۶۲	۱	۰/۰۰۶۸	۱
W _۵	۱	۰/۰۰۵۳	۱	۰/۰۰۶۹	۱	۰/۰۰۵۴	۱
W _۶	۱	۰/۰۰۵۴	۱	۰/۰۰۵۲	۱	۰/۰۰۵۶	۱
W _۷	۲	۰/۰۰۵	۲	۰/۰۰۳۹	۲	۰/۰۰۴۶	۲
W _۸	۱	۰/۰۰۵۶	۱	۰/۰۰۵۵	۱	۰/۰۰۵۹	۱
جمع	۱	۲/۶۳	۱	۲/۴۹	۱	۲/۳۷	۲/۳۷

منبع: نگارندگان

جدول ۳. رتبه‌بندی و اولویت‌سنجی عوامل داخلی از نظر هر سه گروه

رتبه	مردم			گردشگران			مسئولان			رتبه
	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن‌ها	
۱	۴	۰/۳۵	۳/۱۸	۴	۰/۳۸	۳/۴۷	۵	۰/۳۸	۳/۴۳	۹
۲	۸	۰/۲۹	۲/۵۹	۸	۰/۳۹	۳/۵۳	۴	۰/۳۹	۴/۱۴	۲
۳	۱	۰/۴۸	۴/۳۷	۱	۰/۵	۴/۵	۱	۰/۴۹	۴/۴۵	۱
۴	۳	۰/۴۱	۳/۷۴	۳	۰/۴۳	۳/۹	۲	۰/۴۵	۴/۰۴	۳
۵	۹	۰/۲۷	۲/۴۴	۹	۰/۳۸	۳/۴	۶	۰/۴۲	۳/۷۷	۷
۶	۶	۰/۳۴	۳/۰۴	۶	۰/۳۵	۳/۱۳	۸	۰/۳۹	۳/۵	۸
۷	۵	۰/۳۴	۳/۰۷	۵	۰/۳۵	۳/۱۶	۷	۰/۴۲	۳/۷۹	۶
۸	۷	۰/۳	۲/۶۷	۷	۰/۳۴	۳/۰۶	۹	۰/۴۲	۳/۸۱	۵
۹	۲	۰/۴۶	۴/۱۱	۲	۰/۴۲	۳/۸۳	۳	۰/۴۵	۴/۰۲	۴
۱۰	۱	۰/۵۲	۴/۱۸	۱	۰/۴۹	۳/۹	۳	۰/۵۳	۴/۲۵	۱
۱۱	۷	۰/۴	۳/۱۸	۷	۰/۳۹	۳/۱۳	۷	۰/۴۹	۳/۹۳	۳
۱۲	۶	۰/۴	۳/۱۹	۶	۰/۴۳	۳/۴۳	۵	۰/۴۱	۳/۲۵	۷
۱۳	۵	۰/۴۱	۳/۲۵	۵	۰/۴۹	۳/۹۳	۲	۰/۵۳	۴/۲۳	۲
۱۴	۴	۰/۴۳	۳/۴۸	۴	۰/۴۹	۳/۹۶	۱	۰/۴۴	۳/۵	۶
۱۵	۳	۰/۴۴	۳/۵۲	۳	۰/۴۱	۳/۲۶	۶	۰/۴۶	۳/۷	۵

فرصت‌ها

تهدیدها

ماتریس قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT)

ترکیب و تلفیق قوت‌ها و ضعف‌ها، و فرصت‌ها و تهدیدها مبنای تدوین چهار راهبرد به شرح زیر است.

۱. تلفیق قوت‌ها و فرصت‌ها SO4؛

۲. تلفیق قوت‌ها و تهدیدها ST5؛

۳. تلفیق ضعف‌ها و فرصت‌ها WO6؛

۴. تلفیق ضعف‌ها و تهدیدها WT7.

راهبردهای مزبور براساس تحلیل‌های محیط بیرونی و محیط درونی طراحی و اجرا می‌شوند (نوری و دیگران، ۱۳۸۵: ۲۶-۲۷). اصل اساسی در برنامه‌ریزی راهبردی بر این است که با بهره‌بردن از فرصت‌های خارجی و پرهیز از آثار ناشی از تهدیدهای خارجی یا کاهش آن‌ها، به تدوین راهبرد پرداخته شود؛ به همین دلیل شناسایی، نظارت و ارزیابی فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی موفقیت منطقه را تضمین می‌کند. در ماتریس SWOT در هر مرحله دو عامل با هم مقایسه می‌شوند. باید توجه داشت که هدف تعیین راهبرد قابل اجراست. در چارچوب تدوین راهبردها، مرحله ارزیابی دربرگیرنده ابزارهایی است که به اطلاعات به‌دست‌آمده از مراحل قبلی (ارزیابی محیط داخلی و خارجی) متکی است و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی را با ضعف‌ها و قوت‌های داخلی مقایسه می‌کند؛ به همین منظور عوامل خارجی و داخلی در ماتریس SWOT با یکدیگر مقایسه شدند تا راهبردهای توسعه اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه تدوین، و نتایج آن به‌ترتیب در خانه مربوط به گروه راهبردهای رقابتی/تهاجمی (SO)، بازنگری (WO)، تنوع (ST) و تدافعی (WT) درج شود (جدول ۴).

نتیجه‌گیری

توسعه اکوتوریسم در روستاها، راهبردهای خاص خود را می‌طلبد. مهم‌ترین بخش برنامه‌ریزی راهبردی را تجزیه و تحلیل

محیطی تشکیل می‌دهد. از نظر مسئولان در تجزیه و تحلیل محیط داخلی، مؤلفه جاذبه‌های طبیعی و اکوسیستم‌های ویژه (آبشار بیشه، جنگل‌های بلوط و سپیدار، رودخانه سزار، دره‌های زیبا و گونه‌های گیاهی و جانوری) با میانگین رتبه‌ای ۴/۴۵، از دیدگاه مردم، با میانگین رتبه‌ای ۴/۳ و از دیدگاه گردشگران با میانگین رتبه‌ای ۴/۵ مهم‌ترین نقطه قوت است. هماهنگی بین دیدگاه‌های هر سه گروه در تشخیص مهم‌ترین نقطه قوت روستا بیانگر این است که قوت‌های طبیعت‌گردی روستا به اندازه‌ای نمایان است که هر سه گروه در ابتدا آن را تشخیص می‌دهند. از دیدگاه مردم و مسئولان، آلودگی منابع طبیعی ناشی از ریختن زباله‌ها و سیستم دفع نامناسب فاضلاب به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۸ و ۴/۲۵ و از نظر گردشگران مؤلفه نامناسب و خطرناک بودن جاده خرم‌آباد به بیشه با میانگین رتبه‌ای ۳/۹۶ مهم‌ترین ضعف‌های اکوتوریسم روستا شناخته شدند.

جدول ۴. ماتریس قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT) اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه

راهبردهای SO	راهبردهای WO
SO۱: بهره‌وری هرچه بیشتر از راه‌آهن و افزایش امکانات موجود در آن (S۴ و S۷ و S۸ و S۹ و O۱ و O۲ و O۳)	WO۱: ساماندهی مسیرهای دسترسی به جاذبه‌های محیط طبیعی (W۸ و O۵ و O۶ و O۷)
SO۲: استفاده هرچه بیشتر از آب رودخانه سزار، آبشار بیشه و چشمه بیشه برای تقویت پوشش گیاهی و بهبود کیفیت جاذبه‌های محیط طبیعی (S۳ و S۶)	WO۲: احداث کمپینگ‌های موقت و اردوگاه‌های اقامتی ساده و ارزان‌قیمت و سازگار با محیط زیست (W۱ و W۴ و W۶ و O۲ و O۷)
SO۳: مشخص کردن حریم رودخانه و آبشار به‌عنوان فضاهای پیک‌نیک و ساماندهی و بهسازی فضاهای جنگلی موجود در حاشیه آن‌ها (S۲ و S۳ و S۶ و O۳ و O۴ و O۷)	WO۳: احیای خانه‌های قدیمی روستا برای کاربری‌های اقامتی، نمایشگاهی و... با اقدامات مرمتی و حفاظتی لازم (W۳ و W۴ و O۲ و O۷)
SO۴: توسعه، تجهیز و مرمت شبکه‌های ارتباطی منتهی به روستا (S۴ و S۹ و O۱ و O۳ و O۷ و O۸)	WO۴: تدوین قوانین و مقررات ویژه استفاده بهینه از جاذبه‌ها و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع در روستا (W۱ و W۷ و O۴)
SO۵: بهره‌وری از پتانسیل بالای رودخانه سزار، آبشار و چشمه بیشه در تعریف ورزش‌های آبی و تردد گردشگران (S۲ و S۶ و O۳ و O۶)	WO۵: بهره‌گیری از نهادها، قوانین و مقررات حمایتی به‌منظور توسعه و تجهیز زیرساخت‌های ورزشی روستا (W۴ و W۶ و W۸ و O۳ و O۵ و O۶)
SO۶: بهره‌وری هرچه بیشتر از منابع و جاذبه‌های موجود و بلااستفاده اکوتوریستی همانند چشم‌اندازها، ارتفاعات، رودخانه و فضای سبز به‌منظور کسب درآمد و ایجاد اشتغال (S۳ و S۵ و S۶ و S۸ و O۲ و O۳ و O۴)	
SO۷: ایجاد نمایشگاه‌های جهانگردی به‌منظور نمایش انواع مختلف جغرافیای فرهنگی نظیر صنایع‌دستی، هنر، پوشش محلی، انواع غذاها، موسیقی، آداب‌ورسوم و جشن‌های محلی روستا (S۱ و S۵ و S۸ و O۲ و O۳)	
راهبردهای ST	راهبردهای WT
ST۱: سرمایه‌گذاری‌های کوچک‌مقیاس بر روی جاذبه‌های اکوتوریستی روستا (S۲ و S۳ و S۶ و T۱)	WT۱: تدوین قوانین و مقررات ویژه استفاده بهینه از جاذبه‌ها و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع در روستا (W۱ و W۷ و T۶ و T۳)
ST۲: ایجاد نمایشگاه‌های جهانگردی به‌منظور نمایش انواع مختلف جغرافیای فرهنگی مانند صنایع‌دستی، هنر، پوشش محلی، غذاها، موسیقی، آداب‌ورسوم و جشن‌های محلی روستا (S۱ و S۵ و S۸ و T۱ و T۴)	WT۲: جلوگیری از اختلاط آب رودخانه سزار و آبشار بیشه با آب‌های آلوده‌ای که از طریق شبکه‌های جمع‌آوری فاضلاب انجام می‌شود (W۱ و W۴ و T۳)
ST۳: اعمال سیاست‌های احیا به‌منظور حفظ منابع طبیعی رودخانه، آبشار، چشمه و سیاست‌های بازدارنده تخریبی (S۳ و S۶ و T۳ و T۶)	WT۳: آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگران و آموزش به گردشگران درباره فرهنگ، آداب‌ورسوم و تشریفات محلی و سنتی (W۲ و T۲ و T۴)
ST۴: شناسایی و بهره‌گیری هرچه بیشتر از جاذبه‌های اکوتوریستی روستا (آبشار بیشه، رودخانه سزار، چشمه بیشه، جنگل‌های بلوط و سپیدار و...) برای رقابت با سایر مناطق تفریحی رقیب (S۳ و S۵ و S۶ و T۵)	

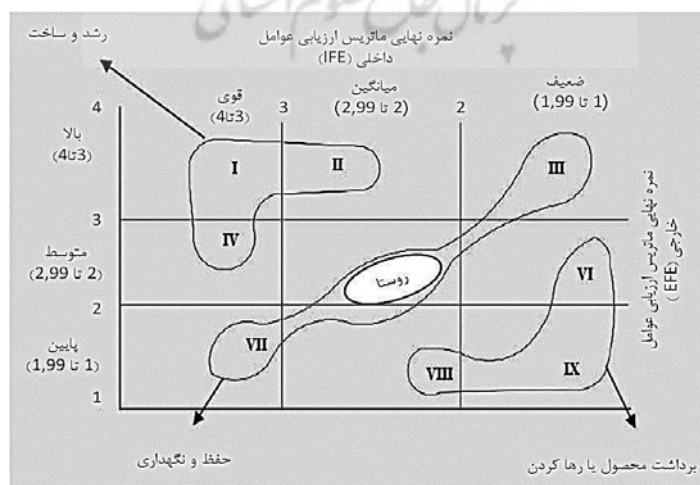
منبع: نگارندگان

از نظر مسئولان، در تجزیه و تحلیل محیط خارجی مؤلفه ارائه خدمات بیشتر و مطلوب‌تر به گردشگران در این منطقه در مقایسه با مناطق تفریحی رقیب (روستای گریت) با میانگین رتبه‌ای ۴/۳۹، از دیدگاه مردم تقویت تردد ریلی و طراحی ساخت واگن‌های ویژه رفت و آمد گردشگران و... با میانگین رتبه‌ای ۳/۸۱ و از دیدگاه گردشگران نیز مؤلفه دسترسی آسان و بی‌خطر به روستا از طریق جاده خرم‌آباد با میانگین رتبه‌ای ۴/۳۶ مهم‌ترین فرصت‌های بیرونی هستند.

از دیدگاه مسئولان، افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب (روستای گریت) و افزایش تمایل گردشگران برای مسافرت به این مناطق به جای مسافرت به روستای ایستگاه بیشه با میانگین رتبه‌ای ۳/۹۵، از دیدگاه مردم، مؤلفه آلوده شدن آب رودخانه سزار و آبخیز بیشه و از بین رفتن گیاهان حاشیه آن‌ها در اثر آلودگی و منقرض شدن نسل ماهی این منطقه به علت شکار بی‌رویه با میانگین رتبه‌ای ۴/۱۱، و از نظر گردشگران مؤلفه مذکور با میانگین رتبه‌ای ۳/۸، مهم‌ترین تهدیدهای خارجی شناخته شده‌اند.

در ماتریس داخلی و خارجی، موقعیت روستای ایستگاه بیشه در خانه شماره ۷ قرار می‌گیرد که نشان می‌دهد هر سه گروه معتقدند روستای ایستگاه بیشه از نظر اکوتوریسم در وضع متوسطی قرار دارد. راهبردهای پذیرفته در برنامه‌ریزی اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه، با توجه به قرارگیری در خانه شماره ۷ ماتریس داخلی و خارجی، محافظه کارانه است (شکل ۲). با توجه به اینکه منابع و جاذبه‌های اکوتوریستی روستای ایستگاه بیشه از دیدگاه هر سه گروه مردم، گردشگران و مسئولان در موقعیت مناسبی قرار گرفته و جزء قوت‌ها در میان سایر عوامل داخلی ارزیابی شده است، پس از استفاده از راهبردهای محافظه کارانه، راهبردهای تهاجمی نیز به کار رفته است.

در ماتریس برنامه‌ریزی راهبردی کمی، در میان راهبردهای WO از دیدگاه هر سه گروه مردم، مسئولان و گردشگران، راهبرد WO5 با عنوان تدوین قوانین و مقررات ویژه استفاده بهینه از جاذبه‌ها و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع در روستا با هدف جذب هر چه بیشتر گردشگران و در راستای آن جلوگیری از نابودی محیط طبیعی و جذاب روستا به ترتیب با جمع نمره جذابیت ۱/۴۵، ۱/۴۷ و ۱/۱۵، بهترین راهبرد به شمار آمده است. همچنین در میان راهبردهای SO7، از دیدگاه هر سه گروه مردم، راهبرد SO7 با عنوان ایجاد نمایشگاه‌های جهانگردی به منظور نمایش انواع مختلف جغرافیای فرهنگی مانند صنایع دستی، هنر، پوشش محلی، انواع غذاها، موسیقی، آداب و رسوم و جشن‌های محلی روستا به ترتیب با جمع نمره جذابیت ۱/۳۵، ۱/۳۷، ۱/۳۸ به عنوان بهترین راهبرد بیان شده است. در نتیجه در صورت اجراء کنترل و ارزیابی درست این برنامه‌ریزی می‌توان به توسعه اکوتوریسم روستای ایستگاه بیشه امیدوار بود.

شکل ۲. ماتریس داخلی و خارجی اکوتوریسم روستا از دیدگاه هر سه گروه مردم، گردشگران و مسئولان

منابع

۱. اسماعیل‌زاده، حسن و یعقوب اسماعیل‌زاده، ۱۳۹۴، انتخاب راهبرد بهینه توسعه گردشگری با استفاده از مدل راهبردی SWOT (مطالعه موردی: شهر مراغه)، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۲۸، صص ۱۴۹-۱۷۲.
۲. بدری، سیدعلی و مرتضی نعمتی، ۱۳۸۸، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه اقتصادی با رویکرد مشارکتی، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۸، صص ۶۹-۸۳.
۳. بمانیان، محمدرضا، پورجعفر، محمدرضا و هادی محمودی‌نژاد، ۱۳۸۸، ارائه مدل پیشنهادی برای پیاده‌سازی گردشگری الکترونیک در طرح‌های توسعه گردشگری روستایی، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۲۳، صص ۷۱-۸۸.
۴. پورجعفر، محمدرضا و دیگران، ۱۳۹۱، فراتحلیلی از ارزیابی رویکردهای توسعه گردشگری روستایی با تأکید بر تحلیل عوامل راهبردی (SWOT)، علوم و فناوری محیط زیست، دوره چهاردهم، شماره ۲، صص ۶۱-۷۹.
۵. حجازی‌زاده، زهرا، رجایی‌ریزی، محمدعلی و حسن حسینی امینی، ۱۳۹۲، شناخت نقاط قوت و ضعف توسعه گردشگری روستایی، مطالعه موردی اکوموزه روستایی ابیان اصفهان، مجله برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، سال دوم، شماره ۵، صص ۵۰-۷۶.
۶. خاکساری، علی، ۱۳۸۲، مجموعه مقالات بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه جهانگردی در جمهوری اسلامی ایران، معاونت پژوهشی دانشگاه علامه طباطبایی، سازمان ایرانگردی و جهانگردی، تهران.
۷. دیوید، فرد، ۱۳۸۸، مدیریت راهبردی، ترجمه محمدعلی پارساییان و سید محمد اعرابی، دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
۸. رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و داوود مهدوی، ۱۳۸۵، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۱۰ شماره ۲، صص ۱-۳۰.
۹. رنجبریان، بهرام و محمود زاهدی، ۱۳۷۹، برنامه‌ریزی گردشگری در سطح ملی و منطقه‌ای، جهاد دانشگاهی اصفهان.
۱۰. زنده‌دل، حسن، ۱۳۸۶، راهنمای گردشگری یک‌صد روستای شگفت‌انگیز ایران، نشر ایرانگردی، تهران.
۱۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۴، طرح جامع توسعه استان لرستان، بخش توریسم.
۱۲. سازمان میراث فرهنگی استان لرستان، ۱۳۸۶، آمار بازدیدکنندگان از روستای ایستگاه بیشه، لرستان.
۱۳. سقایی، مهدی و دیگران، ۱۳۹۳، برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری در پارک خورشید مشهد، ششمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری، مشهد.
۱۴. صنعتی، محمدحسین و منوچهر نورایی، ۱۳۸۱، برنامه‌ریزی راهبردی پژوهش زیست‌فناوری، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۲۵، صص ۲۱۱-۲۲۱.
۱۵. علیزاده، کتایون، ۱۳۸۲، اثرات حضور گردشگران بر منابع زیست‌محیطی، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۴۴، صص ۵۵-۷۰.
۱۶. فرخیان، فروزان، هردانیان، نوال و سولماز دشتی، ۱۳۹۴، تدوین راهبردهای توسعه صنعت اکوتوریسم تالاب بین‌المللی شادگان براساس فن SWOT، فصلنامه علمی-پژوهشی اکوبیولوژی تالاب، سال هفتم، شماره ۲۴، صص ۲۳-۳۲.
۱۷. محمدی ده‌چشمه، مصطفی و علی زنگی‌آبادی، ۱۳۸۸، امکان‌سنجی پتانسیل‌های اکوتوریسم استان چهارمحال و بختیاری به روش SWOT، مجله محیط‌شناسی، شماره ۳۴، صص ۱-۱۰.
۱۸. مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، سالنامه آماری استان لرستان.
۱۹. موحد، علی، کهزادی، سالار و فریماه عابدین‌زاده، ۱۳۹۳، راهبردهای توسعه اکوتوریسم استان کردستان با استفاده از مدل SWOT و QSPM، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی سال چهاردهم، شماره ۳۲، صص ۱۸۱-۲۰۴.
۲۰. موحد، علی و سالار کهزادی، ۱۳۸۹، تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری استان کردستان با استفاده از مدل سوات، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، شماره ۲، صص ۸۵-۱۰۲.

۲۱. میرسنجری، میرمهرداد، ۱۳۸۵، **راهبرد اکوتوریسم بر پایه توسعه پایدار**، فصلنامه جنگل و مراتع، شماره ۷۱، صص ۷-۱۰.
۲۲. نوحه‌گر احمد و محمدمهدی حسین‌زاده، ۱۳۸۸، **ارزیابی قابلیت‌های طبیعت‌گردی جزیره قشم با بهره‌گیری از مدل مدیریت راهبرد SWOT**، مجله جغرافیا و توسعه، شماره ۱۵، صص ۱۵۱-۱۷۲.
۲۳. نوری، جعفر، عباسپور، مجید و بیژن مقصدلو کمالی، ۱۳۸۵، **ارزیابی زیست‌محیطی سیاست‌های راهبردی توسعه صنعتی ایران با استفاده از رویکرد تحلیل عوامل راهبردی**، فصلنامه علوم و فناوری محیط زیست، شماره ۲۹، صص ۲۵-۳۸.
24. De la Torre, M. et al., 2012, **Rural Tourism as an Alternative to the Development for Rural Areas and the Creation of Employment**, International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 2, No. 20, PP.162-175.
25. Fennell, D.A., 1999, **Economic and introduction**, PP. 283-310.
26. Hofer, Barbara K., 2006, **Domain Specificity of Personal Epistemology: Resolved Questions, Persistent Issues**, International Journal of Educational, Vol. 45, No. 2, PP.43-56.
27. Saleh, M., 2002, **A transformation in the vernacular landscape of highlands of southwestern Saudi Arabia**, International Journal of Environmental Studies, Vol. 59, No.1, pp. 35-58.
28. Turowski, k., 2002, **gent-Based E-Commerce in case of Mass Customization**, International Journal of Production Economics, Vol. 75, No. 2, PP.69-81.
29. Cater, E., 2000, **Ecotourism in the world; Problems and prospect for sustainability**, NewYork, NY: Jon Wiley and Sons.
30. Eadington, W.R., and Redman, M., 1991, **Economics and Tourism, Annals of Tourism Research**, Vol. 18, No. 1, PP. 41-56.
31. Keritner, R., 1989, **Planning Process in Multinational corporation**, journal of management studies, Vol. 22, No. 1, PP. 67-82.
32. Kraus, S., Harms, R., and Schwarz, E.J., 2006, **Strategic Planning in Smaller Enterprises New Empirical Findings**, Management Research News, Vol. 29, No. 6, PP. 334-344.
33. Neba, Ndenecho E., 2010, **Developing rural tourism as an alternative strategy for poverty alleviation in protected areas: Exampel of oku,cam eroon**, International NGO Journal, Vol. 5, No. 1, PP. 50-59
34. Slee, B., 1997, **The Economic Impact of Alternative Types of Rural Tourism**, Journal of Agricultural Economics, Vol. 48, No.2, PP. 80-93.
35. Slywotssky, A., 1996, **Research Planning and Research Policy-Scientists and Administration**, journal Strategic planning, Vol. 18, No. 10, PP.55-80.